

folyamat egyes mozzanatai után önállóan kutat, és ha a folyamat előzményei és következményei éppúgy érdeklik, mint maguk a tények, akkor a tanuló már jól tanul elmélyülten foglalkozni a jelenségekkel.

Tanulni a mai gyerek is akar, sőt talán szívesebben, mint mi annak idején, mert a mai gyerekek éppen ez hiányzik: a nyugodt elmélyülés és belemerülés.

Ezért kell, hogy híve és szorgalmazója legyen mindenki a jobb oktatási eljárások kidolgozásának a gyermekért, a korunk gyermekeért.

Csakis az elmélyült elemzésre tanító oktatás (az elemzést gyakoroltató oktatás) lesz az, amely eredményesen tud küzdeni a mai gyerekek viselkedésében és munkájában mutatkozó különböző hiányosságok ellen.

DR. KISS GÉZA

Pécs, Tanárképző Főiskola

A történelem szakkörökben végezhető feldolgozó és kutató munka tervezése és szervezése

A „HELYI KÜLÖNÖS” SZEREPE A SZAKKÖRÖK MUNKÁJÁBAN

Az általános iskolai történelemtanár feladatait a Tanterv alábbi mondata összegzi: „Ismertesse... és értesse meg a tanulókkal... az egyetemes... és a magyarországi történelmi fejlődés útját az ember kialakulásától napjainkig.”

Az utóbbi évtizedek sok gondja – kísérlete tanúsíthatja, hogy messze vagyunk még e feladat megvalósításától. Volt idő, az ötvenes években, amikor a dogmatizmus fékezte eredményeinket, majd pedig az összefüggések fontosságának túlhangsúlyozása és a különböző analízis módok kritikatlan és szakszerűtlen alkalmazása teremtetett nehéz helyzetet. (Arra a gyakori esetre gondolunk itt, amikor a korszerűség nevében a logikailag összetartozó részeket szétzedjük és valami oknál fogva elmulasztjuk összerakni őket...)

Az utóbbi évtizedekben a sűrűn változó nézetek, tanácsok, utasítások nem érintették szakköreinket a korszerű ismeretszerzés és nevelés e kiváló műhelyeit. Itt, nincs semmi gátja az igazi alkotó munkának, de az eredményesség kulcsa itt is a szakmáját szerető, s munkáját hivatásból végző tanár. Nincs olyan eszköz, módszer, vagy segédlet, amivel az ismeretszerzésben játszott szerepét pótolhatnánk!

A szakkörvezető tanár munkájának eredményessége igen nagy mértékben függ a gondos tervező-előkészítő munkától.

Ennek a tevékenységnek a szilárd alapja a kötelezően előírt éves *munkaterv*, amelyet az igazgató láttamoz az év elején. Munkatervének tartalmát a nevelés feladatai, a tagok érdeklődése és életkora, a helyi lehetőségek és a

történelemtanítás szükségletei együttesen határozzák meg.

Az általános iskolában dolgozó szakkörvezetőnek az évi munkaterv készítése előtt gondosan át kell tanulmányoznia az úttörő szervezet központilag kiadott programját, mert csak ennek ismeretében tudja munkájában érvényre juttatni a mozgalom célkitűzéseit. Az úttörő szervezet ugyanis a csapatok számára különböző akciókat ír elő közös jelszóval, meghatározott időre. A szakkörvezetőnek ezeket az akciókat évi munkatervébe szervesen be kell építenie.

A történelemszakkörök munkatervének általánosságban az alábbiakat kell tartalmaznia:

- a szakkör tematikáját;
- az egyes feladatok megvalósításáért felelős személyek nevét;
- az év folyamán megrendezésre kerülő szakköri nap programját;
- az esetleges nyilvános ülések tárgyát, időpontját;
- a szakköri kiállítás időpontját, a kiállítás anyagát és a felelős személyek nevét;
- az év folyamán tervezett kirándulások célját, helyét és időpontját;
- az esetleges szakköri próbák, illetőleg az értékelés formáit stb.

A szakköri munkaterv körültekintő, közös elkészítésének fontos szerepe van a tanulók tervszerűsége, felelősségtudatra való nevelésében.

A munkaterv közös kimunkálása úgy történik, hogy a vezető a titkárral előre megbeszéli elképzeléseit, de ezen túl is kikéri a pártások véleményét s javaslataikat, ahol csak lehet fi-

gyelembe veszi. A kész terv részfeladatainak meghatározása is a tagokkal közösen történik. Feltétlenül biztosítani kell a lehetőséget, hogy a pájtások érdeklődési körük és képességük szerint szabadon választhassanak. Döntsék el maguk, hogy mivel foglalkoznak, mit vállálnak, miképp kapcsolódnak be a munkaterv megvalósításába.

Fel kell még itt hívunk a szakkörvezetők figyelmét arra is, hogy a speciális területű, kutató szakköröket kivéve a munkaterv semmiképpen sem lehet szakmai érdeklődésünk függvénye. Messzemenően figyelembe kell vennünk a tanulók igényeit, érdeklődési körét. Van, aki csak kedvenc tantárgyát szeretné mélyebben megismertetni, vagy esetleg készülni a jövődi életpályára. Lesz olyan diáknak is, aki éppen azt a romantikát keresi és találja meg a szakkörben, amit gyakran hiányolunk fiataljaink életéből.

A „HELYYI KÜLÖNÖS” A TÖRTÉNELEMSZAKKÖRÖKBEN

A munkaterv tartalmi kérdéseinek megfogalmazásánál nem véletlenül hangsúlyoztuk a történelemtanítás szükségleteit. Amikor ugyanis arra kerül sor, hogy a történelemórákon szerzett ismeretek beleépüljenek a tanulók világnézetébe s meggyőződésük szerves részévé váljanak, azonnal szerephez jut a sokak által lenézett „helyi különös”. A helytörténeti anyag ugyanis történelmi földrajzi és társadalmi közelsége révén az általános történeti jelenségek kiemelésére is, bemutatására is kiválóan alkalmas.

Igaz, hogy a tanítási órákon a nevelők jelentős többsége még nem él a helytörténeti anyagokban rejlő kiváló nevelési lehetőségekkel és nem gondol arra, hogy csak az ablakot kellene kitárni, és máris rendelkezésre állnak a vizuális szemléltetés legpompásabb lehetőségei a századok változásait őrző településszerkezetekben, utcákban, házakban s a szűkebb haza régvolt vagy egykorú lakói által hátrahagyott egyéb tárgyi és szellemi emlékekben...

A szakkörvezetők – szerencsénkre – ebben a vonatkozásban jóval előbbre tartanak. Napjainkban már alig van olyan közöttük, aki elmulasztaná a „helyi különös” rendszeres ismertetését, lemondana a helyi sétákról, múzeumlátogatásokról s kihagyná azt a rengeteg példát, amellyel a körülöttünk változó világ segít bennünket tanítványaink történelemszemléletének kialakításában. E egyszerű nevelési lehetőségek miatt szentel külön fejezetet a szülőföld fejlődésének az 1959-ben kiadott „Történész-különpróba” füzet is.

Azok a szakkörvezetők, akik nem végeztek még helytörténeti kutató-gyűjtő tevékenysé-

get, ne akarjanak mindjárt „monográfiát” írni. Eljöhét még a kutatások ideje is, de kezdeni csak a szűkebb haza megismerésével szabad.

A megismerési lehetőségek vonatkozásában a hazai településeket két csoportra lehet osztani. A főváros, a megyeszékhelyek és a nagyobb városok már rendelkeznek olyan mennyiségű és minőségű helytörténeti irodalommal, amelyekre támaszkodva nagyszerű szakköri munkát lehet végezni. Ezt az iskolán belül feldolgozható anyagot aztán ki kell egészíteni az élő környezet megismertetésével és azokkal a lehetőségekkel, amelyeket ingyen kínálnak a könyvtárak, levéltárak és a kisebb helyi gyűjtemények.

A kisebb településeken dolgozó szakkörvezetők ezt a munkát csak akkor tudják színvonalasan végezni, ha vizsgálódásaikat kiterjesztik a megyére, járásra vagy esetleg egy, a közigazgatási határral össze nem eső tájegységre (Kemenesalja, Ormányság, Nagykunság stb.). A szükséges irodalmat pedig úgy tudják a legjobban biztosítani, ha személyesen, vagy levélben megkeresik az illetékes megyei könyvtár helytörténeti gyűjteményét azzal a kéréssel, hogy jelölje meg azt a 10 munkát, amely alkalmas szakköri feldolgozásra. Ha azután valaki mélyebben kívánná behatolni a szűkebb haza múltjának kutatásába, az érdeklődjék a legtöbb megyénkben már rendelkezésre álló, úgynevezett levéltári olvasókönyvek után. Ezek segítségével eredeti források tükrében tanulmányozhatják a pájtások a letűnt korok valóságát.

A városi szakkörök fentebb említett egyszerű formájának bemutatására álljon itt egy pécsi szakkör munkaterve, amelyben elméleti vonatkozású megbeszélések és kiselőadások váltogatják egymást színes városi sétákkal és múzeumlátogatásokkal.

VÁROSI MUNKATERV PÉCS

Szeptember 3. hete: 1. foglalkozás

Alakuló gyűlés, évi program megbeszélése, vezetőségválasztás.

Október 1. hete: 2. foglalkozás

Az öközőség emberének nyomai Baranya megyében és Pécsen.

Október 3. hete: 3. foglalkozás

Látogatás a Janus Pannonius Múzeum Régészeti Osztályán. Az öközőség korára vonatkozó tárgyi emlékek megtekintése és tanulmányozása.

November 1. hete: 4. foglalkozás

Pécs a római birodalom és a népvándorlás korában.

November 3. hete: 5. foglalkozás

Látogatás a Janus Pannonius Múzeumban. A római kori és koraközépkori emlékek megtekintése és tanulmányozása.

December 1. hete: 6. foglalkozás

Látogatás a pécsi Dóm téren. Pécs római kori és korai középkori emlékeinek további tanulmányozása. Dóm téri sírok, a székesegyház altemploma, a kőtár.

December 3. hete: 7. foglalkozás

Pécs a török korban.

Január 3. hete: 8. foglalkozás

Látogatás Pécs török kori építészeti emlékeinél. (Idrisz baba türbéje, Ghazi Khaszim dzsámija, Jakováli Hasszán dzsámija.)

Február 1. hete: 9. foglalkozás

Pécs a XVIII. században és a XIX. század első felében (1686–1848) Pécs (Baranya) 1848–49-ben.

Február 3. hete: 10. foglalkozás

A barokk Pécs építészeti emlékeinek megtekintése.

Március 1. hete: 11. foglalkozás

Pécs a kapitalista fejlődés szakaszában (1849–1918).

Március 3. hete: 12. foglalkozás

Az Egyetemi Könyvtár Klimó-könyvtára és a Zsolnay Múzeum meglátogatása.

Április 3. hete: 13. foglalkozás

Pécs a szerb megszállás alatt. Az ellenforradalom korában és a második világháború éveiben (1918–1945).

Május 1. hete: 14. foglalkozás

A szocialista Pécs. 1945-től napjainkig. Az újmecsekali új városrész megtekintése.

Május 3. hete: Zárófoglalkozás

Történelemszakköreink tevékenysége ma már olyan sokrétű, hogy lehetetlen minden munkatervtípust bemutatni. A fontos az, hogy a tagság magának érezze a tervet, az megvalósítható legyen, és változatos feladatokat tartalmazzon.

Igaz ugyan, hogy azok a kollegáink, akik kutatói is a szűkebb haza múltjának, tudják biztosítani a tevékenységi területet szakkörösük számára, mégis jó tanácsként utalnék arra, hogy a tanár szakmai felkészültségének és a tanulók rátermettségének függvényében milyen gazdag lehetőségei vannak szakköreinkben a helytörténeti kutató munkának.

Mindenütt aktuális téma a felszabadulás helyi körülményeinek részletekig menő pontos felderítése, a városon és falun egyaránt tevékenkedő népi szervek (Földigénylő Bizottság, Nemzeti Bizottság, üzemi bizottságok) összetételének, szerepének vizsgálata. Az MKP tevékenysége nyomán kibontakozó politikai munka helyi vonatkozásai, a demokratikus pártok

tevékenysége, a demokratikus agrárreform, az államosítások, a munkáshatalom biztosításáért folytatott helyi erőfeszítések, az 1956. évi ellenforradalom és a konszolidáció fokozatos kibontakozásának változásai... (bontás építés-közelkedés-világítás stb.).

Igen vonzó lehet a helyi építészeti emlékek vizsgálata, a helytörténeti vonatkozású szépirodalom feldolgozása, utca- és dűlőnevek vizsgálata, a közelben lezajlott esetleges hadi események, természeti csapások, járványok leírása.

Látjuk tehát, hogy a szakköri munka tértől, időtől sem korlátozott lehetőségeit kínálja a múlt és jelen történései. Csak rajtunk áll, hogy gondos terveink meg is valósuljanak.

NAGYOBB TÁJEGYSÉGEK TÖRTÉNETÉT FELDOLGOZÓ OLVASÓKÖNYVEK ÉS BIBLIOGRÁFIÁK:

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. 1942–1963. Összeáll.: Fülöp A. Miskolc 1964., p. 229. – Olvasókönyv Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc város történetéhez. Miskolc 1965., p. 248. – Olvasókönyv Békés megye történetéhez. I. A honfoglalástól 1715-ig. Békéscsaba 1967., p. 175. – Pusztaszertől–Pusztaszerig. Dokumentumok Csongrád megye történetéről. Szeged 1965., p. 180. – Fülöp Attila: A Fejér megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. Székesfehérvár 1965., p. 191. – Fejér megye múltja írott emlékekben. Székesfehérvár 1962., p. 162. Összeállította: dr. Farkas Gábor és K. Móra Magda. – Győr megye történetének írásos emlékei. Győr 1965., p. 128. Összeállította: Lengyel Alfréd. – Komárom megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. Tatabánya 1962., p. 62. – Kanyar József: Harminc nemzedék valómása Somogyról. Történelmi olvasókönyv. Kaposvár 1967., p. 584. – Kellner Béla: Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. Kaposvár 1957., p. 900. – Sopron és a megye múltja egykorú írások tükrében. Sopron 1964., p. 206. Összeállította: dr. Horváth Zoltán. – Olvasókönyv Szolnok megye történetéhez. Szolnok 1969., p. 256. Összeállította: Antal Árpád. – Vas megyei hírlapok bibliográfiája. 1777–1963. Szombathely 1964., p. 111. Összeállította: Krajevsky Gizella–Takács Miklós. – Veszprém 1957., p. 170. Összeállította: Nagy László. – Olvasókönyv Zala megye történetéhez. Szerk.: Degré Alajos Zalaegerszeg 1961., p. 140.